

Het wapen van Maerten Engelbrechtsz. Graswinckel

door

H.K. Nagtegaal

Dit artikel is gepubliceerd in 'Gens Nostra', jrg. 70 (2015), blz. 497-502.

Als heraldicus en genealoog trekken wapens die afwijken van het standaard patroon altijd mijn aandacht. Onder een standaard patroon wordt verstaan dat het wapen niet afwijkt van de naamdragende verwanten. Als daar ineens een vreemde eend in de bijt zit wil ik proberen te analyseren wat de beweeg redenen zijn geweest. Soms blijkt het een vernoeming naar de grootvader van vrouwelijke kant, gedaan om een verkregen erfenis of om de persoonlijke status te verhogen. Veel van deze artefacten in de heraldiek komen voor in de 16de en begin 17de eeuw. In dit artikel gaan we het gevierendeelde wapen van Maerten Engelbrechtsz. Graswinckel eens nader beschouwen.

De officieren van het witte vendel, geschilderd door Jacob Willemsz. Delft in 1648. Maerten Engelbrechtsz. Graswinckel staat als eerste links met de schuine lans in de hand. Museum Prinsenhof Delft.

Maerten Engelbrechtsz. Graswinckel behoorde tot een Delftse regenten familie en staat als luitenant afgebeeld op het schuttersstuk genaamd "De officieren van het witte vendel", geschilderd door Jacob Willemsz. Delft (1619-1661). De familie Graswinckel voerde als wapen: in zilver drie zwarte roggren. Maerten Engelbrechtsz. Graswinckel ging zijn wapen vierendelen en dit op een ongebruikelijke manier.

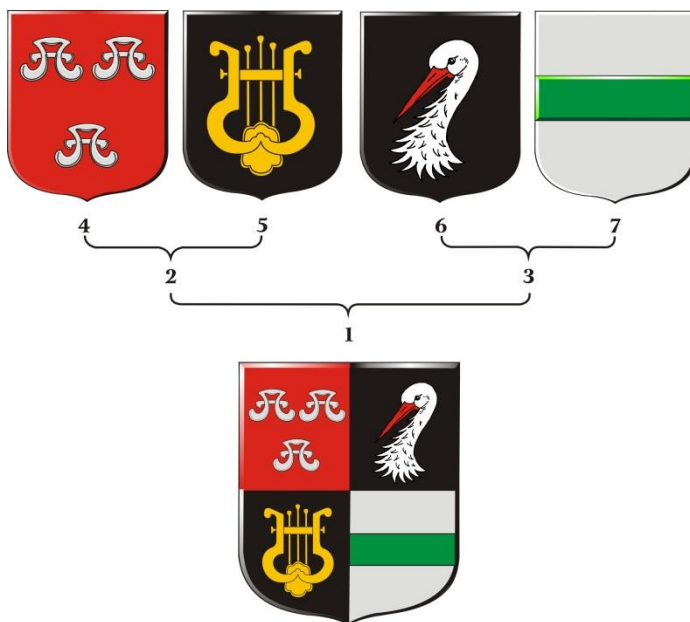

Belangrijk is dat je over meerdere bronnen beschikt zodat je het wapen kunt vergelijken. Het kan ten slotte ook een uitglijder van ondeskundige (heraldische) schilder zijn. Voor Delft zijn in het gemeentearchief aldaar drie wapenboeken en een wapenkaart aanwezig, waarvan op de wapenkaart de wapens van de vroedschap tot 1467 terug gaan. Alleen met wapenafbeeldingen kan men geen wapens analyseren en een heraldische kwartierstaat opzetten. Men moet altijd eerst een genealogisch onderzoek doen en daarna kan men de wapens op zijn plaats zetten en conclusies trekken.

Door veel genealogische informatie bij de wapenvoerder toe te voegen krijg men ook een goed inzicht op welk niveau van de samenleving de wapenvoerder zich bevond en op welk niveau zijn partner gezocht moet worden, dit mede omdat bij veel vrouwen in de 17de en 16de eeuw de achternaam ontbreekt en veel dezelfde namen voorkomen.

Regelgeving van een gevierendeeld wapens met vier verschilde kwartieren.

Is er sprake van dat in elk kwartier een ander wapen is afgebeeld dan behoren daar de wapens van de grootouders te staan en wel op de volgende manier:

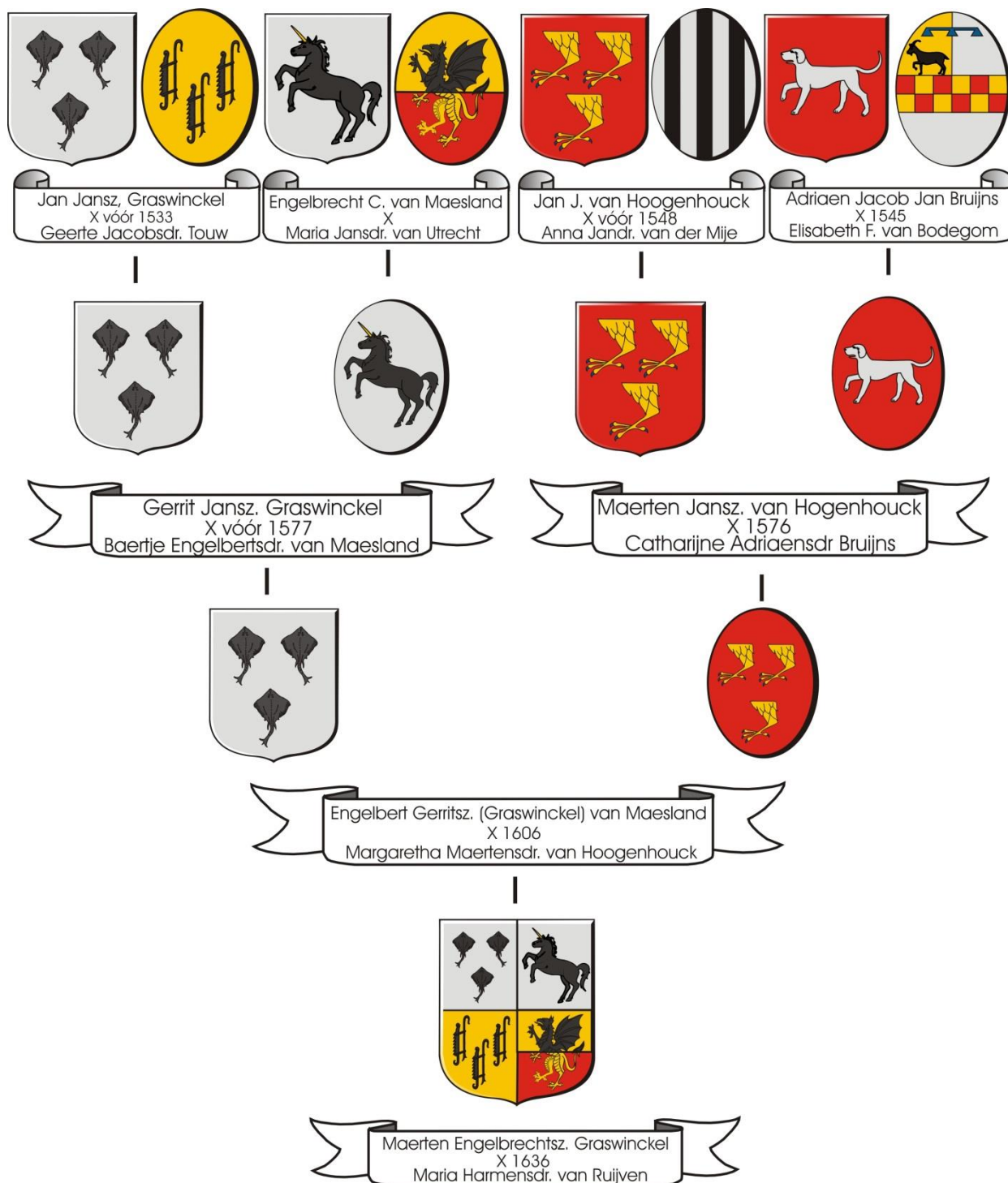
Het wapen van de grootvader van vaderskant in kwartier I;

Het wapen van de grootvader van moederskant in kwartier II;

Het wapen van de grootmoeder van vaderskant in kwartier III;

Het wapen van de grootmoeder van moederskant in kwartier IV.

Dit heraldisch schema is grotendeels nagetekend uit de “*Kwartierstaten van Delftse Vroedschappen*” van Willem van der Lely, burgemeester, genealoog en heraldicus van Delft (1698-1772), genealogisch gecombineerd en aangevuld met gegevens uit diverse bronnen.¹

Mr. Engelbert Gerritsz. Graswinckel van Maesland is vernoemd naar de vader van zijn moeder Engelbrecht Cornelisz. van Maesland. Omdat hij vernoemd is naar zijn grootvader gaat hij ook de achternaam Van Maesland overnemen, of te wel de naam van moeder voeren. In tal van akten en op de Universiteit ontmoeten wij hem onder Engelbert (Engelbrecht) van Maesland. Sporadisch wordt hij Engelbert van Graswinckel van Maesland genoemd. Hij draagt de naam van zijn moeder voert het wapen van zijn vader.

Dit was in de 15de, 16de en begin 17de eeuw heel normaal. Dat is de oorzaak dat vaak dezelfde wapens onder verschillende namen voorkomen.

Zijn zoon Maerten volgt zijn vader niet en gaat weer de naam Graswinckel voeren. Tot 1638 voerde hij als wapen in zilver drie zwarte roggen, daarna gaat hij zijn wapen vierendelen en plaatst in de kwartieren de wapens van de grootouders van zijn vader. Dat hoort niet, hij behoort zijn grootouders er in te plaatsen. Hier is geen sprake van status verhoging want de geslachten aan moederszijde Van Hoogenhouck en Van der Dussen waren welgestelde regentenfamilies. Mogelijk speelt een erfenis van de familie Maesland een rol want die familie was blijkbaar belangrijk voor Maerten.

Feitelijk is een gevierendeeld wapen met in de kwartieren de wapens van de grootouders een persoonlijke wapen. Een wapen en zegel dat tijdens het leven van de wapenvoerder is gebruikt is het zuiverste wapen. De wapens in de kwartieren, ook al zijn die in dit geval van de grootouders van zijn vader, zullen juist zijn.

In het Nederland's Adelsboek (1993) blz. 453 staat dat Jan Jansz. Graswinckel (nummer 8 in onderstaande kwartierstaat) gehuwd was met Geerte Jacobsdr. Touw (uit het geslacht Van der Burch).

De zin tussen haakjes klopt niet en is onjuist. Het geslacht Van der Burch stamt uit het geslacht Touw en niet andersom en Geerte Jacobsdr. Touw stamt ook niet uit het geslacht Van der Burch. In de late middeleeuwen is er sprake van een geslacht Touw (Thou, Touwen) in Schie- en Delfland en een geslacht Van de Burch in Delft. Één tak bij Touw is vermoedelijk via een vrouwelijke overgang zich Van der Burch gaan noemen maar het geslacht Touw is blijven voortbestaan.

Als Geerte Jacobsdr. Touw werkelijk een Van der Burch was geweest dan zou Maerten dat zeker in zijn 3de kwartier geplaatst hebben. Ook Willem van der Lely vermeld bij Geertruij Touw Jansdr., met geen enkele verwijzing naar Van der Burch. Bij een eventuele nieuwe serie van Nederlandse Adels boekjes zou een aanpassing op zijn plaats zijn. Ook het ontbreken van bronnen is ook een gemis bij de Nederlandse adels boekjes.

I

- 1 *Maerten Engelbrechtsz. (Engelbert) Graswinckel*, geb. Delft 29-6-1612, zeepzieder in de "Seepketel" aan de Poelemarkt te Delft, lid van de ridderlijke broederschap genaamd "De Confrérie van de Handbusch binnen Delft" 1638,² luitenant 1648, kapitein der schutterij 1652, veertigraad te Delft 1652-1672, regent van het Meisjeshuis 1652, havenmeester op Delfshaven 1653, weesmeester 1656, 1657, 1663, 1664, schepen 1658-1662, burgemeester van Delft 1665-1667, regent Oude Mannen- en Vrouwenhuis 1666, thesaurier 1667, president burgemeester 1671-1672 te Delft, adjunct-gecommitteerde in de Staten van Holland en West-Friesland 1668-1670, als jm. wonend aan de Voorstraat 1636, aan de Oude Delft 1675, overl. Delft 20-4-1675, begr. Delft (O.K.) 24-4-1675,^{3, 4} tr. Delft 27-7-1636 (otr. ald. 12-7-1636) *Maria Harmendr. van Ruijven*, geb. Delft 10-2-1612, jd. wonend aan de Voorstraat 1636, regentes van het Fratershuis ald. 1658, overl. Delft 31-1-1703, begr. ald. (O.K.) 6-2-1703, dochter van Harmen Pietersz. gezegd van de Werve en Catharina Pietersdr. van Ruijven gezegd van Brandwijck.

II

- 2 *Mr. Engelbert (Engelbrecht) Gerritsz. (Graswinckel) van Maesland (Maeslant)*, geb. Delft 14-6-1577, ingeschreven als student te Leiden 30-5-1597 als Engelbertus van Maeslandt,⁵ j.u.d. Orleans [1601], geadmitteerd als advocaat bij het Hof van Holland 1602, brouwer in de Ruyt, bewaarder of meester van het Fraterhuis, visitor of toezienaar op de Grote of Latijnse school 1608-1635 te Delft, schout van Overschie en Hogeboon, Biesland, Vrijenban, Hof van Delft, 't Woudt en Hoog- en Laag Harnasch 1632-1635, beleend met 13 morgen land te Wateringen na het overlijden van zijn vader en draagt het leen over aan zijn neef Jan Vranckensz. Graswinckel 3-8-1628,⁶ wonend aan de Voorstraat te Delft, overl. Delft 16-4-1635,⁷ tr. (als Engelbrecht van Maeslant) Delft 4-6-1606:
- 3 *Margaretha Maertersdr. van Hoogenhouck*, geb. Delft 29-4-1588, jd. wonend aan de Koornmarkt 1606, 1648 in de Ruijth, regentes weeshuis ald. 1643-1648, overl. Delft 30-3-1648.

III

- 4 *Gerrit Jansz, Graswinckel*, geb. Delft 1542, verkreeg in 1563 toestemming om te brouwen, brouwer in "de Ruyt" aan de Koornmarkt, bij sententie van de Raad van Beroerten te Antwerpen van 1-9-1568 werden zijn goederen verbeurd verklaard en werd zijn verbanning samen met zijn vrouw uitgesproken. Hij verbleef toen reeds in het buitenland, rentmeester van de bezittingen van Graaf Willem van den Bergh te Hedel 1574, na het generaal-pardon van 1574 keerde hij naar Delft terug, lidmaat ald. 1574, diaken 1574, 1578, buitenhavenmeester 1596, 1602, 1608, veertigraad 1596, herbenoemt 1618, weesmeester 1612 te Delft, beleend met 13 morgen land te Wateringen 25-6-1587,⁸ aangeslagen in de verponding van 1620 over zijn huis aan de Koornmarkt voor 2 gulden en 14 stuivers, overl. ald. 5-8-1627, begr. Delft (O.K.) 9-8-1627, tr.:
 - 5 *Baertje Engelbertsdr. (Engelbrechtsdr.) van Maesland*, geb. 1540, begr. Delft 2-8-1609.
 - 6 *Maerten Jansz. van Hogenhouck*, gasthuismeester 1580, 1581, veertigraad 1586, schepen 1581, thesaurier 1593 en burgemeester 1598 van Delft, testeert Delft 7-1-1612,⁹ begr. Delft 24-7-1613, tr. 1^e (huwelijks voorwaarden Delft 18-6-1563)¹⁰ Margriete Sasboutdr. van der Dussen, geb. ca. 1541 (13 jaar in 1555 bij verkoop van lijfrente),¹¹ overl. 10-9-1566,¹² dochter van Sasbout Cornelisz. van der Dussen en Elisabeth Jansdr. van Santen;¹³ hij tr. 2^e Delft 16-9-1576:¹⁴
 - 7 *Catharijne Adriaensdr. Bruijns (van der Dussen)*, geb. ca. 1555 (8 jaar oud in 1564 bij verkoop van lijfrente),¹⁵ testeert Delft 9-1-1612,¹⁶ overl. Delft 17-2-1617, op 5-5-1617 wordt de inventaris van haar nagelaten goederen opgemaakt.¹⁷

IV

- 8 Jan Jansz. (Graswinckel), (de Oude, in de Booth, in de Ruyt, Ruytesteyn), de naam Graswinckel is ontleend aan een klein driehoekig stukje grasland in Den Hoorn, even voorbij de Buitenwatersloot en was al jaren eigendom van de familie. Hij verkreeg toestemming om te brouwen 1541, aangeslagen voor de 10de penning van 1543 voor 2 pond en 2 schellingen en vermeld als Jan Jansz. in 't Boetgen, brouwer aan de Molslaan,¹⁸ brouwer in brouwerij de Boot aan de Brabantse Turfmarkt, dit zal het hoekhuis zijn, vanaf 1559 in brouwerij de Ruyt aan de Koornmarkt (nu nr. 73), binnenhavenmeester 1557, regent Oude Gasthuis 1557-1566, veertigraad 1560-1567, thesaurier 1564, 1565, 1575, 1576, 1583 van Delft, verbleef te Duisburg 1567-1573, kerkmeester van de Oude en de Nieuwe Kerk 1573-1584, armmeester 1574-1584, regent van het meisjeshuis 1574, weesmeester 1574 te Delft, lid van het college van de Grote Visserij, koopman verm. in graan en de haringvisserij, overl. Delft december 1584, zoon van Jan Jansz. die Doeve, brouwer aan de Voorstraat te Delft, stond borg voor zijn zoon. Hij tr. 2^e Claercken Cornelisdr. Roerom, uit Dordrecht, overl. na 5 augustus 1603. Hij tr. 1^e vóór 1533:^{19, 20}
- 9 *Geerte Jacobsdr. Touw*, overl. [Duisburg 4-9-1572], begr. Delft (O.K.).²¹
- 10 *Engelbrecht Cornelisz. van Maesland*, aangeslagen voor de 10de penning van 1543 voor een bedrag van 2 pond en 14 schellingen en was wonende te Delft op de hoek van Choorstraat en Voorstraat,²² rekenmeester van Holland, overl. 10-8-1574, zoon van Cornelis Engelbrechts en verm. Fijtge Matheusdr. Hij tr.:

- 11 *Maria Jansdr. van Utrecht*, dochter van Mr. Jan Jacobsz. van Utrecht (Uijtrecht), heer van Rodenrijs en de Tempel, dijkgraaf van Delfland 1518-1536,²³ en Maria Jan Roendr. Storm van Wena. (Maria's broer Jacob Jansz. van Utrecht was vroedschap in Delft 1567).
- 12 *Jan Jacobsz. van Hoogenhouck*, geb. ca. 1518, wonend te Delft, aangeslagen voor de 10de penning van 1543 voor een bedrag van 3 ponden als Jan Jacobsz. "barrendewijnman" aan de Burchwal,²⁴ vermeld als brouwer in het Ossenhoofd, vroedschap te Delft 1555, schepen 1555-1557, 1559, 1561-1564, thesaurier 1574, 1575, burgemeester 1573, weesmeester 1558, 1565, 1566, 1571, kerkmeester Nieuwe Kerk 1561, overl. Delft 21-2-1586, zoon van Jacob Jansz. (Hogenhouck), wantsnijder en lakenkoper, en Neeltge Maertensdr. Hij tr. vóór 30-1-1548:
- 13 *Anna Jansdr. van der Mije (Meij)*, overl. 27-3-1601.
- 14 *Adriaen Jacob Jan Bruijns (van der Dussen)*, als brouwer toegelaten te Delft 1544,²⁵ koopt van 'Keizerlijke Majesteit als Grave van Holland' een woning met 26 morgen land in Den Lier 1557,²⁶ koopman, brouwer, beleend met 4 morgen in Rijswijkerbroek en vijf schaar beesten 17 april 1570,²⁷ buitenhavenmeester 1560, veertigraad 1569-1576, weesmeester 1566, 1567, 1571, 1574, 1575, havenmeester Delfshaven 1568, schepen 1565, burgemeester van Delft 1573, regent van het Oude Gasthuis 1554-1559, regent van het Meisjeshuis en het Oude Mannenhuis, benoemd tot bestevader en voogd over de weeskinderen van zijn overleden dochter Maritge Adriaensdr. 7-1-1575,²⁸ overl. Delft 21-10-1576, zoon van Jacob Jan Bruijn en Claesje Ewouts. Zijn kinderen zijn na 1595 de naam Van der Dussen gaan voeren. Hij tr. Delft (huw. voorw. 17-1-1545):²⁹
- 15 *Elisabeth Fransdr. van Bodegom*, regentes van het Oude Mannen- en Vrouwenhuis te Delft, testeerde als weduwe te Delft 24-8-1595³⁰ en 21-9-1599,³¹ dochter van Frans Willemsz. van Bodegom, veertigraad van Delft, en Maria Cornelisdr. van Seijst.

Afkortingen:

SAD = Stadsarchief Delft

NA = Nationaal Archief

Bronnen en literatuur:

- ¹ Dit zijn ook de kwartieren van Pieter van Vollenhoven, gepubliceerd in De Nederlandse Leeuw 1965, kolom 122 e.v. Deze kwartieren zijn afkomstig van: GAD, archief nummer 176, Collectie W. van der Lely, inv. nr. 25, Kwartierstaten van Delftse Vroedschappen (18de eeuw). Later is dit handschrift in fragmenten door L.G.N. Bouricius geplaatst in De Nederlandsche Leeuw (1914), kolom 291, daarom verwijst ik in de kwartierstaat niet naar De Ned. Leeuw 1965.
- ² SAD, Archiefnr. 309, Schepschuttersvereniging "Diletto ed Arme", inv. nr. 8, blz. 20.
- ³ R. Boitet, Beschryving der Stadt Delft (1729), Naamlijst van de Heeren Schouten, Burgemeesteren, Schepenen, Thesauriers, Wees- en Havenmeesters der stad Delft. Deze bron is van toepassing op alle regenten van Delft.
- ⁴ Graswinkel; in: Nederland's Adelsboek (1993), blz. 455.
- ⁵ W.N. du Rieu, Album Studiosorum Academiae Lugduno-Batavae (1575-1875), blz. 48.
- ⁶ C. Hoek, Repertorium op de lenen van de hofstede van der Wateringe (1299-1770); in Ons Voorgeslacht 1966, blz. 484.
- ⁷ Graswinkel; in: Nederland's Adelsboek (1993), blz. 453.
- ⁸ C. Hoek, Repertorium op de lenen van de hofstede van der Wateringe (1299-1770); in Ons Voorgeslacht 1966, blz. 484.
- ⁹ SAD, ona Delft inv. 1537, akte 178 (7-1-1612).
- ¹⁰ P.C.J. van der Krogt, Huwelijksvoorwaarden verledenvoor schepenen van Delft 1536 (1519) - 1586 (1594, 1601, 1687), blz. 91; GAD inv. ora 306, nr. 178 (18 juni 1563) f. 105-106.
- ¹¹ NA, Staten van Holland, 6de Rekening van de extra-ordinaris bedde van 14 mei 1555, nr. 2282, fol. 24v, verkochte lijfrenten.

-
- ¹² SAD, Rekeningen van de thesaurier van Delft 1554-1811, inv. nr. 678.15: Generael Restantboek 1576, “van achterstallige los- en lijfrenten” (1566/67), f. 56.
- ¹³ H.K. Nagtegaal. Het tweede geslacht Van der Dussen in Delft; in: *Ons Voorgeslacht* (2005), blz. 327, (2006), blz. 209.
- ¹⁴ P.C.J. van der Krogt, *Huwelijkse voorwaarden verleden voor schepenen van Delft 1536 (1519) – 1586 (1594, 1601, 1687)*, blz. 91; GAD inv. ora 305 en 306; Zie ook E.A. van Beresteyn, *Grafmonumenten en grafzerken in de Oude Kerk te Delft. - Assen, 1938.-* nr. 360.
- ¹⁵ SAD, Rekeningen van de thesaurier van Delft 1554-1811, inv. 678. 15: Generael Restantboek, ‘van achterstallige los- en lijfrenten’, (1564) fol. 213.
- ¹⁶ SAD, ona Delft inv. 1537, akte 178b (9-1-1612).
- ¹⁷ SAD, ona Delft inv. 1581, (5-5-1617).
- ¹⁸ G. Verhoeven, *Het eerste kohier van de tiende penning van Delft (1543)*, blz. 46, nr. 1251.
- ¹⁹ SAD, archief nummer 176, Collectie W. van der Lely, inv. nr. 25, *Kwartierstaten van Delftse Vroedschappen (18de eeuw)*. Later is dit handschrift in fragmenten door L.G.N. Bouricius geplaatst in *De Nederlandsche Leeuw* (1914) , kol. 291.
- ²⁰ Graswinckel; in: *Nederland’s Adelsboek* (1993), blz. 451.
- ²¹ Graswinckel; in: *Nederland’s Adelsboek* (1993), blz. 453.
- ²² G. Verhoeven, *Het eerste kohier van de tiende penning van Delft (1543)*, blz. 12, nr. 302.
- ²³ Hoogheemraadschap van Delfand, *Lijst met Baljuwen en dijkgraven 1460-1795*.
- ²⁴ G. Verhoeven, *Het eerste kohier van de tiende penning van Delft (1543)*, blz. 33, nr. 903.
- ²⁵ SAD, *Eerste Poorterboek, 1^e afd.* inv. 404, fol. 183, toegelaten brouwer 1544.
- ²⁶ Nationaal Archief, Hof van Holland inv. 568, nr. 36 (28-2-1586) zaak tegen Elisabeth Fransdr. i.v.m. de nalatenschap van wijlen Adriaen Jacob Bruijns.
- ²⁷ J. Kort, *Repertorium op de grafelijke lenen in Rijswijk 1281-1650*, in *Ons Voorgeslacht* 1984, blz. 564.
- ²⁸ NA, Hof van Holland inv. 1685, 7-1-1575.
- ²⁹ SAD, ora Delft inv. 306 minuut, fol. 31, 31 v.; zie: P.C.J. van der Krogt, *Huwelijkse voorwaarden verleden voor schepenen van Delft*, blz. 43.
- ³⁰ SAD, ona Delft inv. 1538, blz. 218 (24-8-1595).
- ³¹ SAD, ona Delft inv. 1536, akte 139 (21-9-1599).

